

İSED

İlim, Sanat ve Edebiyat Dergisi

Cilt III, Sayı 5, Haziran 2023

Makale Adı

SOSYODİLBİLİM ADLI ESERİN TANITIMI

Yazar

Kübra DEMEK

Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans
Öğrencisi

e-mail:kubrademek@gmail.com, ORCID NO:0009-0005-4888-6300

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Kitap Tanıtımı

Gönderim Tarihi: 10 Mart 2023

Kabul Tarihi: 20 Mayıs 2023

Yayın Tarihi: 30 Haziran 2023

Kaynak Gösterme

Demek, Kübra (2023). Sosyodilbilim Adlı Eserin Tanıtımı . *İlim, Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 3 (5), s.40-43.

Ek Beyan: Yazar etik kurulu onayı belgesinin gerekmediğini belirtmiştir.

İlim, Sanat ve Edebiyat Dergisi

Cilt III, Sayı 5, Haziran 2023

Kasap, Süleyman (2021), Sosyodilbilim, Ankara: Akademisyen Kitabevi, ISBN: 9786257451765

Dil, toplumu temsil eden en önemli soyut varlıktır. Toplum ise dili şekillendiren önemli faktörlerin başında gelmektedir. Dil ve toplum arasındaki bağ, toplumdilbilimden önce dil felsefesi ile dilbilimin araştırma konusu olmuştur. Toplumdilbilim bağımsızlaşmadan önce dilbilimin ve dil felsefesinin bir alt kolu gibi görülmekteydi. Sosyodilbilim olarak da bilinen bu alan, aslında 20. yüzyıldan sonra varlığı kabul görmüş bir alandır. Dil ve toplum arasındaki sıkı ilişkiyi makro ve mikro toplumdilbilim incelemektedir. Mikro toplumdilbilimi dilbilimciler veya diyalektologlar incelerken makro toplumdilbilimi sosyolog ya da sosyal psikologlar incelemektedir.

“Sosyodilbilim” adlı 102 sayfadan oluşan eserin yazarı Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde görev yapmaktadır. Kitabın “Giriş” (s. 1-2) bölümünde toplumdilbilimin anlamı ve içeriği ile ilgili kısa bir açıklamayla birlikte konunun genel çerçevesi çizilmiştir. Kasap, yabancı dil öğretiminde, öğrenilecek dilin toplumunu yok sayarak dil eğitimi yapılamayacağına dikkat çekmektedir. Yapılsa bile bu yabancı dilde bir başarı sağlanamayacağını vurgulamak amacıyla kitabı kaleme aldığını ifade etmektedir (s. 2). İnsanın dil ediniminde ya da öğrenme aşamasında toplumsal boyutun çok önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmıştır.

Kitabın birinci bölümü “Sosyodilbilime Genel Bir Bakış” (s. 3-16) başlığıyla kaleme alınmıştır. Bu bölümde yazar, sosyodilbilimin kuramcıları ve tarihi süreçteki değişimler hakkında bilgi vermiş sosyodilbilimin, dilbilimden ve dil sosyolojisinden farkını açıklamıştır. Sosyodilbilim için önemli olan anahtar kavramlardan olan *artsüremli* ve *eşsüremli* incelemenin önemine vurgu yapılmış ve söz ile dil arasındaki farka dikkat çekilmiştir. Özellikle konuşurlar arasındaki ilişkilere bağlı olarak dilin kullanımındaki değişimlerin sosyodilbilimin inceleme alanına girdiğini belirten Kasap, sosyal yaşamın dil üzerindeki etkilerini örneklerle açıklamaya çalışmıştır. Sosyodilbilimin alt dalları olarak ele alınan algısal sosyodilbilim, bilişsel sosyodilbilim, ses bilimsel sosyodilbilim araştırmalarının birbirinden farklarına ve bu araştırmacıların hedeflerinin dilbilimcilerden ayrılan yönlerine açıklık getirilmiştir. Sosyodilbilimcilerin ele aldıkları konuşmaya etki eden faktörlerden bazıları maddeler halinde açıklanmıştır. Bunlar; sosyal sınıf, sosyal bağlam, coğrafi kökenler, etnik yapı, uyruk, cinsiyet ve yaş kavramlarıdır. Bu kavramların her birinin toplumdilbilim çalışmalarında kullanılması sebebiyle üzerinde durulması gereken konular olduğu vurgulanmıştır.

İkinci bölümün başlığı “Dil ve Toplum”dur (s. 17-36). Dil ve toplumun birbiriyle olan karşılıklı etkileşimlerinin örneklerle açıklandığı bu bölümde toplumdilbilimin inceleme alanına giren konular da detaylandırılmıştır. Bu bölümde bulunan ilk alt başlık olan “*Dil ve Değişkenlik*” (s. 18-25) başlığı altında dilin aynı şeyi ifade etmek için birden fazla yolu olduğu ancak bu kombinasyonların çok çeşitli olsa bile sınırsız olamayacağı ifade edilmiştir. Dil değişimi, toplumdilbilimin temel ilgi alanlarından biri olarak görülmektedir. Standart dilin toplum tarafından doğru kabul edilmesi de yazar tarafından eleştirilen bir konudur. Lehçe olarak da bilinen diyalekt (standart olmayan dil değişkesi) kullanımlarının yanlış kabul edilmesinin de doğru olmadığına vurgu yapılmıştır. Şive olarak bilinen idyolekt (idiolect), dilin çeşitliliğini arttıran diğer bir özellik olarak ele alınmış ve her insanın seçtiği kelimeler ve bunları kullanım

şekli birbirinden çok farklı ve benzersiz olduğu için toplumdilbilimcilerin göz önünde bulundurması gereken bir konu olarak dikkat çekilmiştir. Dilin kullanım çeşitliliği sayesinde bir takım sosyal çıkarımlara ulaşılabilceği söylenmiş toplumsal sınıfları belirlemede kullanılan üç temel ölçütün ise ekonomik ölçüt, eğitimsel ölçüt ve kültürel ölçüt olduğu belirtilmiştir.

İkinci bölümde bulunan bir diğer alt başlık “Sözlü ve Yazılı Dil Değişkeleri”dir (s. 25-30). Sözlü dilin dinleyici kitlesine göre şekillendiği, yazılı dilin ise hedef kitleden bağımsız olarak geliştiğine vurgu yapılır. Mesleki ve sosyal jargonlar ile diyalektik kelimeler yine bu başlık altında incelenmiştir. “Ana Dil ve Standart Dil” (s. 31-36) alt başlığında ‘A. Yerel Diller’ ve ‘B. Standart Dil’ler şeklinde ikiye ayrılarak ele alınmıştır. Yerel dilin halk tarafından kullanılan kuralsız günlük konuşma dili olduğu, standart dilin ise bilindik bir kurallar dizgesi olduğu açıklanmıştır. Toplumdilbilimcilerin dilleri sınıflandırmak için toplumsal bağlam ve işlevlere göre çeşitli yollar geliştirdiklerine vurgu yapılmıştır.

Kitabın üçüncü bölümü “Sosyodilbilimsel Yeterlilik” (s. 37-58) olarak adlandırılmıştır. Kendi içerisindeki iki alt başlığın birincisi ‘Pragmatik Fosilleşme’ (s. 45-49), ikincisi ise ‘Sosyodilbilimsel Adaptasyon Eksikliği’dir (s. 50-58). Sosyodilbilimsel yeterliliğin yabancı dil eğitiminde önemli bir faktör olduğuna değinilmiş, bir toplumun dilini kültüründen bağımsız öğrenmeye çalışmanın pek çok yanlış ifadeye yol açtığına vurgu yapılmış ve bunun pragmatik aktarımlarla ortaya çıktığı örneklerle açıklanmıştır. Kültürler arasındaki derin farklılıkların göz önüne alınmayarak kurulan iletişimde ortaya çıkan yanlış anlaşılmalara pragmatik fosilleşme denildiği söylenmiştir. Sosyodilbilimsel adaptasyon sorunlarının çözümünde kullanılacak etkinliklere örnekler verilmiştir.

“Sosyodilbilim’de Cinsiyet Olgusu” (s. 59-70) başlığını taşıyan dördüncü bölümde dil değışkenlerinin cinsiyet temelli ele alınmasının tarihsel sürecine değinilmiş, Holmes’in ileri sürüdüğü dil ve cinsiyetle ilgili altı evrensel özellik maddeler halinde özetlenmiştir. Toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyet arasındaki farklar açıklanmış ve dile yansımalarına örnekler verilmiştir. Toplumsal cinsiyet dendiğinde, toplumun bireylere yüklediği sosyal, psikolojik, kültürel rollerin ifade edildiği ve kültürden kültüre değıştiği vurgulanmıştır. Kız ve erkek olarak ayrılan toplumsal cinsiyetin dil edinimindeki farklılıklara değinilmiş, bu konuda geçmiş yıllarda yapılan araştırmalar örnek olarak sunulmuştur.

Beşinci bölüm “İki Dillilik ve Dil Bozumu”dur (s. 71-78). Bu bölümde öncelikle dünya üzerindeki dillerin nüfusa göre konuşur sayısından bahsedilmiş ardından dünyadaki toplam nüfusun üçte ikisinin iki dilli olduğunun tespiti yapılmıştır. İki dilli insanların dili daha farklı şekilde işlediğine değinilmiş, az kullanılan dilin çok kullanılan dilden etkilenmesinin nedenleri üzerinde durulmuş ve dil kullanıcısının bir dil yıpranması yaşayacağından bahsedilmiştir. Bazı toplumlarda, azınlık dillerinin çoğunluk dilinden etkilendiği için azınlık dillerinin zamanla yitirilip ölü diller olacağına vurgu yapılmıştır.

Altıncı bölüm “Sosyodilbilimsel Açından Yabancı Dil Eğitimi” (s. 79-86) başlığıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde dört alt başlık mevcuttur. Bunlar; *İletişim Aracı Olarak Dil* (s. 83), *Dil ve Kültür* (s. 84) , *Durumsal Dil Öğretimi* (s. 84-85) ve *Sosyodilbilimsel Yeterlilik Olarak Dil* (s. 86)’dir. Öncelikle yabancı dil öğretiminde kullanılan geleneksel yöntemlerin yetersizliğine; öğretmenlerin, öğrencilerin yaptığı dilsel hatalara karşı toleranslı davranmaları gerektiğine, tolerans gösterilmezse yabancı dili konuşmak istemeyen öğrencilerin sayısının artmaya devam edeceğine ve öğrencilerin yaptığı yanlışları direkt söylemenin derse karşı olumsuz tutumları arttıracağına değinilmiştir. Öğretilecek dilin kültürel bağlamının da verilmesinin önemli olduğu bu durumun öğrencilerin dil kullanımlarıyla doğrudan ilişkili olduğu ifade edilmiştir. Öğretmenlerin durumsal dil öğretimine daha fazla özen göstermeleri

ve buna önem vermelerinin sonuçlarının nasıl olacağına değinilen bu başlık altında toplumbilimsel bir yaklaşımla ders veren öğretmenlerin daha başarılı bir dil öğretimi gerçekleştireceği ve öğrencilere sosyodilbilim derslerinin verilmesinin onların yabancı dili öğrenmedeki eksiklerini gidereceği örneklerle ortaya konulmuştur.

Kitabın yedinci ve son bölümünün başlığı ise “Dil ve Sosyal Kimlik”tir (s. 87-91). Bu bölümde dil, kimlik ve kültür sarmalının etkileşimi üzerinde durulmuş, insanın doğduğu, yaşadığı, dilini öğrendiği toplumdan bağımsız bir kimlik tanımının yapılamayacağına değinilmiştir. İnsanın kullandığı dil kimlik tespitinde ön plana çıkan en temel ölçütlerden biri olarak vurgulanmıştır. Son dönemdeki gelişmeler, göçlerin artması gibi durumlar göz önüne alındığında dil becerilerinin geliştirilmesinin önemli bir ihtiyaç haline geldiği bu durumun ise çok dilli yeni bir dünyayı inşa edeceğine inanıldığı söylenmiştir. Çok dilli ve çok kimlikli olmanın bazen çatışmalara sebep olsa da geçmişten günümüze gelen bir değer olarak koruduğumuz farklılıkların zenginlik içerdiğine dair olan inancımızı korumamız gerektiğine özellikle değinilmiştir. Dilin, kimliğin ve kültürün devamlılığını sağlayan en önemli araç olduğu ise unutulmaması gereken bir kural olarak vurgulanmıştır.

Bu bölümden sonra yazarın konuya açıklık getirmek istediği kavramların tanımlarının bulunduğu *Sosyodilbilim Terimler Sözlüğü* (s. 92-95) yer almaktadır. Kitabın sonunda *Kaynaklar* (s. 95-102) verilmiş ve toplumdilbilimin önemli çalışmaları alfabetik bir sırayla okuyuculara sunulmuştur.

Genel olarak “Sosyodilbilim” adlı kitap, toplumdilbilim hakkında pek fazla bilgisi olmayan bir kişiye dahi rahatça konuyu kavratacak şekilde bolca örnekler verilerek anlaşılır bir dille yazılmıştır. Böylece konu, hedef kitle olan yabancı dil öğrenmek veya öğretmek isteyenlerce rahatça anlaşılacaktır. Eserin esas amacının hemen hemen her bölümde vurgulanması da hedefe bağlılığını göstermektedir. Eserin sosyodilbilimi yabancı dil öğrenimi veya öğretimi açısından sınırlandırması söz konusu olduğu için kitabın başlığına bir alt başlık daha ekleyerek bu sınırların belirtilmesi gerektiği düşünülmektedir. Çünkü eserin başlığına bakıldığı zaman sosyodilbilim alanının tümünün bir tanıtımı ve gelişim sürecinin tarihi verilecek algısı uyandırmaktadır ancak toplumdilbilim alanının tümü eserde yer almamaktadır.

Eserin en güzel yanlarından biri konuyla ilgili olan anahtar kavramların her bölümde birbirleriyle ilinti şekilde açıklanmış olmasıdır. Bunlarla ilgili detaylı bilgilendirme, yer yer nasıl ortaya çıktıkları veya alandaki çalışmaların tarihi sürecinin arka planında neler olduğu da eklendiğinde eserin epey kapsamlı bir çalışma olduğu anlaşılacaktır. Verilen örnekler konuyu tam anlamıyla açıklayan örneklerdir. Hedef kitlede bilgilerin akılda kalıcı şekilde yer etmesini sağlayıcı nitelikte olduklarını söylemek mümkündür. Eserin son bölümünde konuyu toparlayıcı ifadelerle yer verilmiş ve böylece eserde bütünlük sağlanmıştır. Türkoloji çalışmalarına dikkat edildiğinde sosyodilbilim alanında çok fazla çalışmanın olmadığı görülür. Bu durumun pek çok sebebi olmakla beraber kaynakların yabancı dilde olmasının ve Türkçe hazırlanmış çalışmaların yetersizliğinin çalışma sayısının az olmasında etkili olduğu ifade edilir. Sosyodilbilimin disiplinler arası bir alan olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu eserin Türkoloji camiası içerisinde yapılması planlanan çalışmalara kaynaklık edebileceğini ya da bir alt yapı oluşturması bakımından önemli olduğunu vurgulamak mümkündür.

